

verba et judicia prolati intelligantur; *e.* poterit mens ex his primis notionibus habitis, sicut in aliis veritatum ordinibus, propria virtute, sine magisterio, deducere principia et conclusiones.

Coroll. Ergo etsi verba et institutio ad intellectus perfectionem promovendam sunt summopere utilia, non sunt tamen ad cogitandum absolute necessaria.

Propositio 46.

Falsus etiam est traditionalismus a recentioribus mitigatus.

Stat. quaest. 1) Traditionalismi quasi vestigium aliquod retinentes docent alii: a) Mens humana habet vim naturalem sibi propriam, quae tamen ut expedita sit ad agendum, indiget externo auxilio; — b) veritates rationales, metaphysicae, religiosae, morales, menti a Deo inditae sunt, sed confusae et apprehensione vaga; — c) ad claram et distinctam cognitionem earum, requiritur aliqua institutio socialis per traditionem quae verbo, scripto, gestibus, vel signis quibuscumque utatur; — d) haec tamen traditio non est causa efficiens operans in mentem, sed conditio sine qua non possit mens ad usum rationis expeditum pervenire; — e) postquam homo usu rationis expedite fruitur, potest propria vi ad reliquas veritates naturales pertingere.

2) Contra hos dicimus etiam ad expeditum usum rationis, et ad claras distinctasque cognitiones, homini non esse necessariam traditionem vel magisterium, ne ut conditionem quidem.

3) Supponimus hominem sensibus sanis instructum, in rerum natura, vel solum, vel cum suis similibus, versantem. — Non potest supponi homo, v. c. ab infantia sua ab omni conspectu ordinis mundani seclusus, libertate sua privatus et in carcere inclusus; qui homo, expers mediorum sibi naturalium, non esset in statu sibi naturali.

Prob. 1° Signa arbitraria qualiacumque nequeunt quidquam producere, sive ut causa efficiens vel excitans, sive ut conditio, nisi intelligantur ut signa; *a.* ad hoc requiritur ut jam antea adsit cognitio rei significandae; *e.* signa nequeunt excitare ideas claras et distinctas, nec proinde usum rationis, nisi hae jam antea habeantur.

Prob. 2° Ut intelligantur signa, praesupponitur cognitio rei significatae, et quidem aut clara et distincta, aut obscura et confusa; *a.* si prius, jam nihil opus est signo; si posterius, idem et melius quam signum poterit praestare ipsa objecti praesentia, quae et attentionem excitet, et comparationem sui cum aliis rebus provocet, etc; *e.*

Objic. 1° De facto, homo pervenit ad usum rationis, auxilio rationis alterius quae jam formata fuerit; *e.* — **R. d. ant.** ad rationis actus quoscumque, *n.*; ad perfectiores, *sd.* ita ut auxilium sit causa, *n.*; ut utilis sit ad directionem et facilitatem, *c.*

Objic. 2° Constat experimentis circa pueros solitarie adolescentes, — surdos mutos, — eos omni idea intellectuali et morali carere; *e.* — **R. 1) n. supp.**

(hi non in statu naturali generis humani sunt). — **R. 2) d. ant.** carere omnibus ideis et veritate, *n.*; ideis Dei et moralitatis, *sd.* ex aliqua causa accidentalis, *tr.*; ex naturali rationis defectu, *n.*

Objic. 3° Omnes aliae potentiae in rerum natura, indigent externo incitamento ut transeant in actum; *e. a pari.* — **R. 1) n. par.** (spiritus et materia; — et incitatur sufficienter, duce natura, sensatione mediante). — **R. 2) n. ant.** donec melius prob. (cfr. cosmol. prop. 35).

Objic. 4° Homo sine verbo (signo) cogitare nequit; *e.* nec sine institutione.

Prob. 1) Constat hominem sua verba cogitare, antequam cogitationes verbis eloquatur.

2) Etiam nobiscum ipsi, vel cum Deo, taciti verbis colloquimur.

3) Verbum mentis est essentiale cogitationi, ut communiter docetur.

4) Sine verbo ideae sunt vagae, solo verbo percipi possunt; et tanta idearum varietas, nisi verba accedant est veluti chaos.

5) Humana cogitatio humanae naturae congruere debet; *a.* homo est compositum spiritu et corpore; *e.*

R. n. antec.

Ad prob. 1) *d.* ut plurimum et ex assuetudine, *c.*; semper et necessario, *n.*
Ad 2) d. item.

Ad 3) d. verbum mentis, i. e. species expressa, *c.*; verbum linguae, *n.*

Ad 4) n. totum (metaphorae non argumenta!) — et *n. supp.* (ideas esse id quod intelligitur).

Ad 5) c. totum, sed *N. B.* Elementum sensibile est phantasma, non necessario phantasma vocabuli.

Objic. 5° Ex propositione sequeretur nos facere propria virtute veritatem, *e.* eam creare. — **R. n. totum** (non facimus sed invenimus).

Objic. 6° Homo, utpote natura sua socialis, nonnisi in societate explicare potest facultates humanas; *e.* non in solitudine. — **R. d. ant.** modo perfecto et facilis, *c.* nullo modo, *n.*

Coroll. Ergo verbum externum non quidem est necessarium absolute, ita ut sine eo cogitatio esse vel aliquomodo perfici non possit; — sed potest relative necessarium dici, ita ut sine eo cogitatio esse quidem, et evolvi possit, sed difficile, imperfecte, lente; — nam quum intellectus ad operandum indiget phantasmibus, quo clariora et faciliora sunt phantasmatata, eo facilis et melius operatur intellectus; *a.* clarissima et facillima sunt vocabulorum phantasmatata; *e.*

Prob. min. a) Ista phantasmatata sunt simplicissima et maxime variata; unde et citius et facilis applicantur; — **b)** aliquae res nonnisi vocabulorum phantasmibus repraesentantur determinate, v. c. ingens numerus; — **c)** optuluntur maxime memoriae, quia facile retinentur et reproducuntur; — **d)** sunt signa universalissima et expeditissima.

Propositio 47.

Sermonem homo ratione utens invenire potuisset.

Stat. quaest. 1) Ultimam aliquam consequentiam traditionalismi refutamus. Ad quaestionem scilicet utrum homines sibi relict, sed rationis suae usum habentes, propriis viribus et industria potuissent sermonem, quales nostrae nunc linguae sunt, invenire; respondent multi negantes, nos autem affirmamus non quidem statim, uno conatu, neque ab uno homine, sed saltem a genere humano, paulatim, imo satis brevi, inveniri et perfici linguam, sufficienter etiam divitem et pulchram potuisse.

2) Factum historicum primitivum non ratio nos docet; neque de eo nunc quaeritur, sed de possibilitate.

Notiones. 1) *Lingua* est complexus oralium signorum quibus cogitationes suas homines inter se manifestent. — Ad ejus essentiam minime pertinet ut scribatur vel pingatur.

2) *Linguae materia* sunt vocabula cum variis suis modificationibus, qualia : a) in dictionario quoad radices et themata inveniuntur, — b) in lexigraphia quoad flexiones (declinationum, conjugationum), et quoad derivationes ac compositiones exhibentur.

3) *Linguae forma* sunt regulae secundum quas adhibentur, combinantur, ordinantur vocabula varia ad varias cogitationes repraesentandas, quae regulae syntaxin constituant.

4) *Linguae divitiae* est abundantia et varietas : a) vocabulorum, — b) flexionum, derivationum, compositionum, quibus variis conceptus exprimantur, — c) regularum syntacticarum, quibus variae cogitationum relationes ac modifications, perspicuae, et acute distinctae, proferantur.

5) *Linguae pulchritudo* est a) vocabulorum facilis et varia pronunciatio : vocalium sonoritas et amaenitas; consonantium sufficiens combinatio, non nimia intricatio; syllabarum jucunda connexio quantitatum et accentuum; — b) flexionum, derivationum, facilis regularitas et simplicitas; — c) regularum syntaxis plana et simplex combinatio.

6) *Linguae ingenium* perperam dicitur, quod potius populi hac lingua utens ingenium dicendum esset : usus consuetus aliquam cogitationem exprimendi, cum hac potius quam alia modificacione, ac proinde per hanc potius quam aliam (quam tamen lingua possideat) locutionem, inversionem propositionis, connexionem phrasium, figuram dictionis, etc.

7) *Linguae litteratura* perperam dicitur, que potius populi litteratura est : scientia, auctoritas, varietas, abundantia, numerus librorum ab auctoribus hac lingua utentibus conscriptorum. Patet ergo fieri posse ut ditissima, pulcherrima lingua litteraturam pauperem habeat, et e converso.

Prob. 1º Homines ante omne magisterium possunt : 1) acquirere ideas, et judicia, et ratioinii etiam judicia mediata; — 2) acquirere notionem signi (quum habeant jam aliqua signa naturalia gaudii, amoris, doloris, etc.) —

3) agnoscere suam facultatem edendi voces, et vocum modifications (si sanis utuntur sensibus); — 4) cognoscere possibilitatem eas voces adhibendi ut signa naturalia ; — a. si ita est, 1) facillima erit applicatio soni determinati, etiam ut signi conventionalis, pro re determinata sensibili, quae sit saepe in usu; — 2) et deinde facilis erit applicatio soni etiam ad altiora; — prona erit inclinatio ad talem usum ; e.

Ad min. Homines habent inclinationem naturalem manifestandi ideas; ac proinde inclinationem ut et signis naturalibus utantur, et arbitraria addant; a. signum arbitrarium aptissimum et inventu facillimum est vox modulata, praesertim juvante gestu, initio saltem ; e.

Prob. 2º Teste experientia surdi muti plures simul viventes etiam sine magisterio inveniunt linguam signorum; e. a fortiori.

Objic. 1º Omnis pronunciatio vocis articulatae fit ab hominibus ad imitationem aliorum, ita ut imminuto vel per accidens sublato auditu, decrescat vel tollatur pronuntiandi facilitas (teste multiplici experientia); e. sola potentia loquendi non sufficit ad inveniendam linguam. — R. d. ant. pronunciatio certae alicujus articulationis, vel modulationis, c; cujusque, n; — d. cons. ad certam aliquam linguam uno conatu integrum, c; ad rudimentalem initio, aliqualem, variam pro variis adjunctis, sd. facultas sola non sufficit, in statu aliquo non naturali, v. c. homini in carcere incluso, vel a conspectu mundi materialis privato, vel a societate suorum similium secluso, c; in statu naturali, n.

Objic. 2º Homines linguam efformantes, elementa linguae non nisi paulatim adderent; a. ita formari lingua nulla potest; e.

Prob. min. Lingua nihil significare potest nisi existat tota simul quoad partes essentiales : subjectum, praedicatum, verbum, ejusque modos; a. quamdiu nihil significat, nullius erit usus, et jam non paulatim addentur elementa; e.

R. c. maj.—n. min.—ad prob. d. maj. nisi existat quoad partes essentiales, jam artificiose et sola voce distinctas et complicatas, n; quoad partes essentiales aliqualiter, gestibus, etc. supplementibus, expressas, c. — c. d. min. quamdiu prorsus nihil significat, ne juvantibus quidem gestibus, c; quamdiu non perfecte et artificiose dispositis solis vocibus significat omnes cogitationes, n.

Objic. 3º Usus linguae etiam quoad sua elementa essentialia, supponit praecognitas conventiones arbitrariorum circa significaciones variarum flexionum, derivationum, structurarum propositionis; — a. 1) haec omnia sunt relationes et abstractiones non sensibiles, quae proinde gestu ostendi non possunt, — 2) conventiones circa haec omnia praerequerent jam aliam linguam qua fierent, et ita in infinitum abitur, — 3) de his omnibus, etiam quum jam praesto perfecta sunt, et magister adest, raro et difficile acquiritur plena cognitione, nedum sponte inquirantur et inveniantur ab homine rudi et sylvestri; e. — R. d. maj. usus linguae jam perfectae, c; linguae primo initio

rudimentaris, *n*; — *c. min.* — *d. cons.* si debeant omnes istae perfectiones jam adesse, *c*; *secus, n*.

Objic. 4º Nequit homo ad opus magni laboris, quale esset linguae inventio et formatio, se accingere nisi ejus necessitatem sentiat vel ejus delectationem appetat; — *a. 1* linguae necessitatem homo sylvestris, totus in cura rerum materialium immersus, non sentit; — *2* linguae delectationem, i. e. majoris eruditionis ac socialis progressus fruitionem, teste experientia, barbarae gentes neque appetunt nec boni aestimant; *e*. — *R. tr. maj.* — *sed n. supp. maj.* (opus magni laboris! — nam fiet paulatim et natura impellente). — *d. min. 1 part.* si supponitur solivagus, *c*; si secundum naturam, in societate saltem familiae, *n*. — *d. min. 2 part.* politicas astus et organisationes, *tr*; socialem aliquam vitam ac proinde commercium linguae, *n*.

Objic. 5º Homo societatem nullam inire potest nisi praesupposita lingua, qua relationes inter homines oriuntur et confirmantur; *a. solivagus*, ex concessis, non inveniret linguam; *e*. — *R. d. maj.* societatem contractibus et conditionibus arbitrariis fundatam, ad fines liberos particulares, etc, *c*; societatem naturalem et primariam v. *c. conjugalem*, familiarem, patriarchalem, *n*.

ARTICULUS 2.

De systemate peripatetico.

In hoc nostro systemate alia sunt asserta omnibus peripateticis communia, systemati essentialia; alia secundaria, non omnibus communia, sed inter ipsos peripateticos disputata, nec parum obscura. Ista nos omnia ordine suo per successivas propositiones evolvemus.

Propositio 48.

In praesenti vitae statu, ad originem idearum praerequiritur cognitio sensitiva, et phantasma rei expressum.

Stat. quaest. 1) Nondum methodice probata est existentia animae simplicis et spiritualis, ejusque unio cum corpore; quoties hucusque adversarii illam ultra admittebant, simul cum eis supposuimus. Sed nunc nostrum adstruentibus sistema, illud solum licet praesupponere quod probavimus, in homine, praeter sensitivas organicas facultates esse etiam intellectum, spiritualem inorganicam facultatem (atque ex hac facultate erit inferius a posteriori probanda existentia et natura animae). Contraria via multi procedunt, sed utrum vitiosum circulum vitent, viderint ipsi.

2) Omnibus peripateticis commune est: *a*) intellectum humanum in suo statu natali esse nudam potentiam, quasi tabulam rasam in qua nihil sit scriptum; — *b*) ideas igitur primas ortum ducere ab experientia sensibili, i. e. a cognitione sensuum seu phantasmate; unde effatum: *nihil est in intellectu*

quod prius non fuerit in sensu; — c) et quidem cum aliqua vera dependentia a phantasmate oriri ideam spiritualem.

Prob. 1º Virtus intellectiva: 1) utpote ex natura sua et ab origine indeterminata, debet determinari; 2) nec tamen determinatur ab aliqua intelligentia separata; 3) nec habet in se principium activum adaequatum et sufficiens ad seipsam determinandam; — *a. praeterea nihil aliud remanet nisi ut per cognitionem sensitivam determinetur; e.*

Ad maj. 1 part. (ex natura, ab origine). Non habet ideas innatas, nec formas subjectivas naturales. Cfr. sup.

Ad 2 part. (ab alia intelligentia). Non habet visionem intuitivam immediatam Dei se manifestantis: cfr. de ontologismo; — nec accipit ab hominum traditione et sermone primas determinationes: cfr. de traditionalismo.

Ad 3 part. (a seipsa adaequate). Principium activum sufficiens esset aut necessarium aut liberum; *a.* si necessarium, produceret ab origine et continenter omnes cogitationes; — si liberum, *a*) a sola voluntate nostra penderet omnis cognitio; *b*) ante omnem cognitionem deberet aliquis appetitus exsistisse.

Prob. 2º Objectum per se proportionatum, et proinde primum, intellectus nostri sunt res sensibles; *a.* inter res sensibles et intellectum non potest fieri immediata conjunctio et determinatio; *e.*

Ad min. Objectum se conjungere cum potentia nequit nisi eam per suam essentiam vel per suam operationem attingendo et influendo modificationem; *a.* objecti sensibilis essentia et operatio materialis est, nec potest attingere potentiam spiritualem, i. e. independentem a materia; *e.*

Prob. 3º Teste experientia: 1) fatigatio, morbus, ebrietas, aliisque status corporis saepe impedit non solum acquisitionem novae veritatis, sed etiam usum scientiae acquisitae; — 2) si quis intelligere conatur, sibi aliquid fingit; — 3) multa cogitatione caput (cerebrum) fatigatur; *e.*

Coroll. Ergo jure dicimus non sufficere solam phantasiam ut *nudam potentiam*, nam et ipsa est indifferens, sicut ipse intellectus, ad exercitium et ad determinatum actum; — nec sufficere *speciem impressam* phantasiae, nam haec ordinatur ad cognitionem suaे potentiae determinandam, non ad aliam potentiam vicinam; — sed requiri *speciem expressam* phantasiae, seu phantasma expressum.

Propositio 49.

Admittendus est intellectus agens qui producat species impressas, entitative et repraesentative intelligibiles.

Stat. quaest. 1) Alterum punctum omnibus peripateticis commune (paucissimis exceptis) est: *a*) phantasma sensibile non posse in potentiam intellectivam imprimere ad modum causae efficientis principalis, speciem impressam intellectualem; — *b*) requiri tamen in intellectu speciem impres-

sam intellectualem, praeter species quae in phantasia sunt; — c) existere ergo potentiam aliquam intellectualem quae speciem imprimat in ipso intellectu, quam potentiam vocant intellectum agentem.

2) Docent Durandus, Palmieri: a) non requiri speciem impressam intellectualem, sed sufficere solum phantasma expressum; — b) nec requiri intellectum agentem, sed sufficere solum intellectum cognoscentem. — Sint igitur hae duae partes nobis in probatione refellendae.

3) In tota hac praesente tractatione, ea omnia praesupponuntur quae in organologia dicta sunt de natura cognitionis in genere, deque necessitate, natura et munere specierum impressae et expressae; atque omnino ea nunc sunt recolenda.

Prob. 1^a pars (*requiritur species intelligibilis*). Ad inchoandam cognitionem necessaria est conjunctio objecti cum intellectu; a. haec non efficitur phantasmate sed specie quae sit et entitative et repraesentative intelligibilis; e.

Prob. min. 1 part. (*entitative intelligibilis*). Phantasma est in alia facultate essentialiter differente, materiali; a. 1) quod est in alia facultate, non sufficienter conjungit objectum intellectui, hunc intrinsece afficiendo; 2) quod est materiale, et proinde extensem, nequit recipi in aliquo immateriali et simplici, ut sit ejus inhaerens modificatio; e.

Prob. min. 2 part. (*repraesentative intelligibilis*). Ut intellectus cognitione tendere possit in objectum ut intelligibile, debet objectum proponi ut intelligibile; nam facultas cognitiva non sibi facit, sed supponit objectum propositum; a. phantasia nequit aliter proponere quam ut sensibile; e.

Prob. 2^a pars (*requiritur intellectus agens*). Perceptiones sensiles ac phantasmata non sunt expedita a conditionibus materiae; a. res materiales potentiam spiritualem et inorganicam movere et intrinsece determinare nequeunt; e.

Prob. min. Nulla causa potest efficienter effectum agere nisi illum actu saltem virtualiter preeontineat; a. hic effectus (utpote entitative spiritualis et inorganicus, repraesentative universalis et abstractus), superioris esset ordinis quam causa (entitative materialis et organica, repraesentative concreta et singularis); e.

Objic. 1^a Species impressa intellectualis, esset formalis repraesentatio objecti, in mente existens ante actum cognitionis; a. haec admitti nequit; e. — R. n. maj. (est virtualis repraesentatio, ante actum expressum seu formalem repraesentationem).

Objic. 2^a Ante ipsum actum cognitionis nihil aliud requiritur in intellectu, nisi determinatio ad actum; e. — R. a) c. *totum* (hoc est quod volumus). — R. b) d. determinatio intrinseca ipsius intellectus, c; extrinseca, in facultate vicina inhaerens, quae ergo vicinam determinet solam, n.

Objic. 3^a Repraesentatio objecti existens in intellectu, quae non sit ipsa cognitione nequit concipi; e.

Prob. Haec repraesentatio aut est aliquid vitale ab ipso intellectu procedens immanenter, aut est aliquid non vitale ab intellectu procedens; a. neutrum; e. ad min. si primum: est ipsa cognitione in actu secundo; si secundum, est aliquis modus ab intellectu non distinctus, aut aliqua qualitas distincta, sed utroque casu, intellectus convenit cum objecto in essendo, non in repraesentando (intentionaliter, i. e. vitaliter) tantum; e.

R. d. assert. repraesentatio formalis, c; virtualis, n.

Ad prob: d. maj. aut..., aut..., aut aliquid vitale ratione subjecti, sed impressum ab alia potentia (intellectu agente), non ab ipsa facultate intellectiva procedens, c; secus, n. — c. d. min.

Ad prob. min: tr. *totum* et n. supp.

Objic. 4^a Si existeret species impressa intelligibilis, haec esset 1) natura sua intelligibiliter cognoscibilis; 2) intime conjuncta cum intellectu; ac proinde 3) id quod primo et per se cognosceretur; a. hoc non admittitur; e. — R. ad maj. 1) d. absolute, c; relate ad nostrum intellectum in statu praesenti, n. — ad 2) d. conjuncta repraesentative, n; entitative, c. — ad 3) n.

Objic. 5^a Si species est imago rei, et per eam res cognoscitur, cognitione fit eo quod per aliquid repraesentativum potentia cognitiva fertur in aliud; a. omne istud per quod tanquam per repraesentativum potentia cognitiva fertur in aliud, est primo cognitum; e. — R. d. maj. si est imago realis, tr; si imago intentionalis, sd. eo quod per aliquid intentionaliter repraesentativum, c; realiter repraesentativum, n. — c. d. min. tanquam per realiter repraesentativum, c; intentionaliter repraesentativum, n.

Objic. 6^a Si existeret intellectus agens, ejus opus esset abstrahere ideas universales a notis individuantibus phantasmatis; a. teste sensu intimo, abstrahere est opus facultatis cognitivae; e. non alias est intellectus praeter facultatem cognitivam. — R. d. maj. abstrahere actu reflexe conscientia, n; actu directo et necessario et inconscio, sd. abstrahere notas cognitae, n; incognitae, ut intellectui imprimantur, c. — c. d. min.

Objic. 7^a Intellectus agens deberet esse de se semper in actu; a. omnis vis finita est de se in potentia, et transit in actum sub determinatione vel complemento ab extra adveniente; e. — R. c. maj. — n. min. vel d. min. ita multo plures vires finitae, c; ita essentialiter omnes, n.

Objic. 8^a Appetitus tum sensitivus, tum intellectualis, sufficienter determinatur ad agendum, actu potentiae vicinae cognitivae; e. a pari poterit determinari intellectus actu potentiae vicinae: phantasiae. — R. d. maj. determinatur a facultate vicina, n; est natura sua vel determinatus (si non liber), vel capax ut seipsum determinet (si liber) ad agendum, objecto proposito a facultate vicina, sd. si haec facultas est ejusdem ordinis (sensitivi vel spiritualis), unde subjective intime connexa, et terminative proportionatum objectum bonum attingens et proponens, c; secus, n. — n. cons. et parit. (non eadem propotione inter facultates, neque intellectus est natura sua determinatus, nec libere se determinat).

Propositio 50.

Species impressa recipitur in intellectu paciente, qui cum illa speciem expressam producit.

Stat. quaest. Tertium in quo communiter convenient peripatetici est : a) praeter intellectum agentem qui speciem intelligibilem ex phantasmate abstrahat, agnoscendum esse alium intellectum cui species haec imprimatur (quae distinctio realis ne an rationis sit, non omnes convenient, cfr. infra); — b) hunc intellectum vocant *passibilem seu patientem*, quia pati speciem potest, i. e. eam in se recipere; vel *possibilem seu potentiale*, quia non semper in actu cognoscendi est, sed saepe in potentia ad actum; — c) hunc *intellectum passibilem*, non mere passivum esse, sed more omnium potentiarum cognitivarum, cum specie sibi impressa producere sibi immanenter speciem expressam; — d) ergo *munus intellectus agentis* non esse ut objectum quocumque cognoscat, sed solum ut speciem impressam efficiat in intellectu possibili; — *munus intellectus possibilis* esse ut sit potentia cognitiva spiritualis.

Prob. 1^a pars (*datur intellectus patiens*). Ideo requiritur species impressa, ut recipiatur in potentia cognitiva, vices gerens objecti, quod per eam cum potentia conjungatur; a. non intellectus agentis est *uniri* cum objecto cognoscendo, sed potius *unire*, speciem ejus vicariam efficiendo; e.

Prob. 2^a pars (*speciem expressam producit*). Omnis potentia tendit in actum quoties omnia requisita adsunt; a. intellectus possibilis : 1) est potentia cognitiva; 2) specie impressa praesente, omnia requisita ad cognoscendum adsunt; 3) actus cognoscendi formalis est ipsa species expressa; e.

Coroll. 1^m Ergo distingui possunt objecta intellectus : intelligibile : — — — res apta cognosci ab intellectu.
 in actu primo remoto : res prout existit *concrete*,
 in actu primo proximo : res prout *phantasmate* exhibetur,
 in actu secundo : — — res prout *specie impressa* intelligibili, a phantasmate abstracta, exhibetur.
 intellectum : — — — res prout *specie expressa* intelligibili exhibetur.

Coroll. 2^m Ergo verum est illud antiquum : «*intellectum in actu est intellectus in actu*». Nam intellectum in actu est res, non prout existit in seipsa, sed prout existit repraesentative in mente per speciem expressam; a. species expressa est ipse actus secundus intellectus in actu; e.

Coroll. 3^m Intellectus agens est facultas non passiva, sed mere activa, nec immanenter agens, sed transeunter, scilicet in potentiam vicinam : intellectum passibilem. — Intellectus possibilis est partim passivus, ut recipiens speciem impressam; partim immanenter activus, ut producens speciem expressam.

Propositio 51.

Ad producendam speciem impressam intelligibilem nequit phantasma currere per meram sui illuminationem objectivam ab intellectu agente.

Stat. quaest. 1) Quaestio manet solvenda : quomodo cum intellectu agente concurrat phantasma ad speciem imprimendam; habet enim aliquem certe influxum.

2) Circa hoc jam non unanimes sunt peripatetici, sed alii aliter.

3) Explicat *Cajetanus et alii* : a) Phantasma est materiale, neque continet ullo modo intelligibile vel universale; — sed b) illud illuminat intellectus agens, nempe non *formaliter*, i. e. ita ut lumen intellectuale recipiatur in phantasmate, eique inhaereat, quod est impossibile; sed *objective*, i. e. ita ut intellectui appareant in phantasmate notae quae in eo sunt, at non quales in eo sunt, sed intelligibles; — c) et sic phantasma jam est universale; nam per hanc operationem appetit in phantasmate quidditas rei materialis sine conditionibus individuantibus; — d) ergo phantasma quod antea erat intelligibile in potentia (seu in actu primo), fit intelligibile in actu (secundo); et speciem imprimit in intellectum possibilem.

Prob. Tota explicatio dicta ad tria redit : a) illuminationem phantasmatis, b) ejus transformationem, c) ejus actionem in intellectum patientem; a. haec tria admitti nequeunt; e.

Prob. min. 1 part. (non illuminatio). 1) Per hanc illuminationem aut aliiquid novi producitur in phantasmate, aut non; — a. si aliiquid : hic erit effectus materialis (quia in facultate materiali receptus), ad quem producendum non est proportionatus intellectus agens (facultas spiritualis quidem, quae tamen nequit naturam materiale phantasmatis in spiritualem mutare, et aptam reddere ad effectum spirituale recipiendum); — si nihil : manet non mutatum phantasma, et nihil proficit explicatio; e.

2) Haec illuminatio est realis aliqua actio intellectus agentis, ac proinde aliiquid reale producit, et quidem aut in phantasmate, aut in intellectu passibili; a. non in phantasmate (cfr. supra); si in intellectu : haec jam erit speciei impressio, et nihil aliud requiritur, et abundat explicatio; e.

Prob. min. 2 part. (non transformatio). 1) Phantasma nihil novi accepit ab intellectu agente, ac proin ipsum manet non mutatum; a. phantasmatis in se non mutati nequit repraesentatio esse transformata; e.

ad maj. cfr. supra.

ad min. a) Repraesentatio phantasmatis materialis manet etiam materialis, ac proinde rei singularis; — b) repraesentatio abstracti universalis est repraesentatio rei sine notis singularisantibus, ac proinde non materialis; e.

2) Phantasia cognoscit quidquid in phantasmate repraesentatur; a. secundum explicationem, in phantasmate illuminato repraesentatur abstractum universale; e. phantasia potest cognoscere universale abstractum, ac proinde perit discriben essentiale inter phantasiam et intellectum, inter brutum et hominem.